

SDP:n lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi

Yleistä

SDP on sitoutunut ratkaisemaan sosiaali- ja terveydenhuollon ongelmat. Ihmisten on saatava hoitoa ja hoivaa oikea-aikaisesti ja vaikuttavasti.

Sote-uudistuksen tavoitteena on turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut kaikille suomalaisille, parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta, kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti sosiaali- ja terveyspalveluihin, vastata ikääntymisen ja syntyvyyden laskun aiheuttamiin haasteisiin sekä hillitä kustannusten kasvua. Sote-uudistuksen toteuttaminen on välttämätöntä.

Sote-uudistuksen mukaisilla vahvemmillä järjestäjillä on paremmat edellytykset – kuin nykyisin järjestämisvastuun kantavilla lähes 200 kunnalla tai kuntayhtymällä – vastata sosiaali- ja terveydenhuollosta siten, että asukkaiden oikeus saada palveluja toteutuu yhdenvertaisesti, ja väestöryhmien väliset ja alueelliset hyvinvointi- ja terveyserot kaventuvat.

Sote-uudistus on rakenteellinen uudistus, joka mahdollistaa tavoitteiden saavuttamisen, muttei sitä tee automaattisesti. Uudistuksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttääkin myös palveluiden sisällöllistä uudistamista. SDP pitää tärkeänä, että käynnissä ja valmistelussa olevat sisällölliset uudistukset toteutetaan suunnitellusti ja pitää välttämättömänä, että esim. tulevaisuuden sote-keskus -hanke etenee jo ennen rakenneuudistuksen voimaantuloa. Tämä vaatii alueilta vahvaa sitoutumista uudistuksen toteuttamiseen.

Edelleen, SDP pitää keskeisenä sitä, ettei kustannusten hillintä ole reformin ensisijainen ja sitä ohjaava tavoite, vaan sen nähdään olevan mahdollista muihin tavoitteisiin pääsyn kautta. Tavoitteiden toteutumisen kannalta on keskeistä, että sosiaali- ja terveyspalveluiden painopistettä siirretään hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä perustason palveluiden vahvistamiseen.

Suunniteltua aikataulua ei ole koronakriisistä huolimatta syytä muuttaa. Päinvastoin, kriisin tulee kirittää uudistamista kohti parempaa palvelukokonaisuutta. Sote-uudistuksen toteuttaminen ei pääty lainsäädännön hyväksymiseen vaan pikemminkin uudistaminen ja kehittäminen silloin kokonaisvaltaisesti käynnistyvät.

Demokratia

SDP pitää keskeisenä demokratian ja kansanvaltaisuuden toteutumista uudessa rakenteessa. Vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon päätöksenteosta ja palveluiden järjestämisestä on esityksen mukaan suorilla vaaleilla valitulla valtuustolla, mikä tarkoittaa esimerkiksi kuntayhtymiin verrattuna kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien merkittävää paranemista. On

kuitenkin tärkeää tunnistaa haasteet, joita aivan uusi päätöksenteon rakenne aiheuttaa, ja varmistettava kansalaisten kiinnittyminen myös tuleviin sote-maakuntiinsa. SDP painottaa osallistumismahdollisuuksien jatkuvaa kehittämistä, jotta sote-maakuntien asukkaat saavat äänensä kuuluviin myös esim. käytännössä palveluiden käyttäjinä ja pystyvät vaikuttamaan vaalien ohella. Tämän varmistamiseksi jokaiseen sote-maakuntaan tulisi perustaa virallinen yhteistyöelin sote-maakunnan ja järjestöjen yhteistyölle ja että sote-maakunnat veloitetaan nimeämään vastuutaho järjestöyhteistyöhön.

Sote-maakuntien itsehallinnon toteutuminen on tärkeää. Maakunnalla on esitettyssä mallissa riittäväällä tavalla säädetty rajattu toimivalta, joka tukee maakunnan itsehallintoa. Maakunnan itselleen ottamat tehtävät eivät saa vaarantaa lakisääteisten tehtävien järjestämistä.

Itsehallintoa rajoittaa maakunnan riippuvuus valtiolta saatavasta rahoituksesta, minkä on tarkoitus olla vain välivaihe ennen verotusoikeuden säätämistä. SDP pitää tärkeänä, että verotuksen valmistelu etenee hallitusohjelman kirjatusti ja välivaihe jää lyhyeksi. Näin mahdollistetaan sote-maakunnan aito taloudellinen itsehallinto ja vastuu omasta taloudestaan, toki huomioiden, että valtionosuuksia ja verotulojen tasausta edelleen tarvitaan tasaamaan sote-maakuntien taloudellisia eroja.

Sote-palveluiden järjestäminen ja tuottaminen

SDP katsoo, että tulevaisuudessa julkisten toimijoiden tulee vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja pääosasta tuotantoa. Julkinen palvelujärjestelmä on toimivan hyvinvointiyhteiskunnan kivijalka. Yrityksillä ja yhdistyksillä on omat tärkeät osansa julkisen tuotannon täydentäjinä. Strategisissa tavoitteissa on huomioitava niiden rooli osana hyvinvointijärjestelmää. Lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöt tekevät korvaamatonta työtä suomalaisessa hyvinvointijärjestelmässä kansalaisyhteiskunnan tasolla. Tämä työ tarvitsee tuen jatkossakin.

Esitetty sote-malli on perusratkaisultaan SDP:n tavoitteiden mukainen.

Esityksen mukaan sote-maakunnalla on oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa. Järjestämisvastuunsa toteuttamiseksi sote-maakunnalla on oltava palveluksessaan toiminnan edellyttämä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstö ja muu henkilöstö sekä hallinnassaan asianmukaiset toimitilat, toimintavälineet ja muut tarvittavat toimintaedellytykset. Sote-maakunnalla on oltava järjestämisvastuunsa toteuttamisen edellyttämä riittävä oma palveluntuotanto.

Sote-maakunta myös voisi hankkia määrätyn rajoituksen palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen. SDP pitää välttämättömänä, että hankittavat palvelut ovat sisällöltään, laajuudeltaan ja määrälliseltä osuudeltaan sellaisia, etteivät ne vaaranna sote-maakunnan järjestämisvastuun toteuttamista. Ei ole kuitenkaan

tarkoituksenmukaista asettaa oman palvelutuotannon osuudelle kategorisia rajoja, vaan huomioida myös aluekohtaiset erot.

On tärkeää, että nykyinen asiakkaan valinnanvapausmalli julkisen perusterveydenhuollon yksikön ja erikoissairaanhoidon yksikön osalta säilyy.

Opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelujen siirtämisellä sote-maakunnalle tavoitellaan vaikuttavien sote-palveluiden saatavuutta matalalla kynnyksellä lasten ja nuorten arkisessa ympäristössä. SDP pitää tavoitetta tärkeänä ja edellyttää, että uudistuksessa turvataan palveluiden saatavuus lähipalveluna kouluissa ja oppilaitoksissa, ja myös niiden sisältöjä kehitetään vaikuttavuuden saavuttamiseksi.

On tärkeää, että kaksikielisissä sote-maakunnissa turvataan vähemmistökielen palvelut ja varmistetaan se myös näihin perustettavalla kansalliskielilautakunnalla. Ruotsinkielisten erityisosaamista edellyttävien palvelujen osalta turvataan osaaminen säätämällä kaksikielisten sote-maakuntien yhteistyövelvoitteesta ja turvataan olemassa olevat hoitosuhteet.

SDP kannattaa pelastustoimen sisällyttämistä uudistukseen esitetyllä tavalla. Uudistuksessa on myös tärkeää turvata paikallinen toiminta, joka nojaa osaltaan esim. sopimuspalokuntiin.

Rahoitusmalli ja omaisuus

Valtion rahoitus koostuu nykyisten sote-palveluiden ja pelastustoimen kustannuksista ja rahoituksen jakaminen maakuntiin on pääasiassa tarveperustaista, mutta myös mm. asukasmäärään ja kaksikielisyyteen perustuvaa. SDP katsoo, että esitetty rahoitusmalli luo edellytykset saavuttaa tavoitteet yhdenvertaisista sosiaali- ja terveyspalveluista kaikille suomalaisille sekä terveyserojen kaventamisesta. Asiakasmaksut eivät saa muodostua esteeksi yhdenvertaisen lääkehoidon tai sosiaali- ja terveydenhoidon toteutumiselle. Sote-maakuntien on syytä kohtuullistaa tai jättää asiakasmaksut perimättä, jos maksut vaarantavat ihmisen toimeentulon.

Rahoitukseen sisältyy tasausjärjestelmä toisaalta, jottei yksittäisen kunnan asema heikkene kohtuuttomasti ja toisaalta, jotta maakuntien palvelujen järjestäminen on mahdollista jokaisessa maakunnassa ensimmäisestä päivästä lähtien. Valtion rahoitus perustuu pääosin maakunnan sote-palvelujen ja pelastustoimen tarpeisiin ja toteutuneisiin kustannuksiin. Rahoitusmalliin lähtökohtana ei ole kustannusten leikkaaminen, vaan yhdenvertaisten ja laadukkaiden sote- ja pelastuspalveluiden turvaaminen maakunnan asukkaille. Lisäksi maakunnilla on osana ohjausprosessia oikeus lisärahoitukseen palvelutarpeen niin vaatiessa.

Uudistuksessa esitettävä sote-maakuntien valtiorahoitteinen rahoitusmalli on tarkoitettu väliaikaisiksi ratkaisuksi. Malli, jossa valtio rahoittaa liki kokonaisuudessaan sote-maakuntien toiminnan luo helposti vääränlaisia kannustimia ja pakottaa rajoittamaan sote-maakuntien taloudellista itsehallintoa. Erityisesti sote-maakuntien lainanotto on valtiorahoitteisessa mallissa rajoitettua, mikä vähentää niiden kykyä pitkäaikaisiin investointeihin. Nyt esitetty rahoitusmalli

ei siis ole pitkällä aikavälillä riittävä, vaan on siirryttävä sote-maakunnan omaan verotusoikeuteen.

Sote-maakunnilla on oltava hallinnassaan järjestämisvastuunsa toteuttamiseksi tarvittava omaisuus. Omaisuusjärjestelyjen tulee siis osaltaan tukea uudistuksen tavoitteiden toteutumista ja turvata palvelujen jatkuvuus. Myös omaisuusjärjestelyillä voidaan huolehtia siitä, etteivät sote-uudistuksen kustannukset ja kokonaisveroaste nouse. Omaisuusjärjestelyissä on tavoitteena myös paikallisten olosuhteiden huomioiminen.

Sote-maakuntien tarvevakioidun rahoituksen osalta jatkovalmistelussa on huomioitava alueiden lausunnot ja erityispiirteet, jotta lain tavoitteiden mukaan palveluiden yhdenvertaisuus, resurssit ja saavutettavuus toteutuvat paremmin.

Kuntien rahoitus ja omaisuus

Kunnilta siirretään uudistuksessa maakunnille sote-palveluiden ja pelastustoimen rahoitus. Sote-uudistus helpottaa kuntien taloustilannetta etenkin erikoissairaanhoidon mittavien ja vaikeasti ennustettavien kustannusten siirtyessä leveämmille harteille. Pitkällä aikavälillä olennaisin vaikutus on sillä, että huoltosuhteen muutokseen liittyvät kustannukset ja niistä seuraavat kuntatalouteen kohdistuvat riskit siirtyvät pois yksittäisten kuntien vastuulta.

Rahoituksen siirto on tarkoitus toteuttaa vähentämällä kunnilta valtionosuuksia, kunnallisveroa, kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta sekä veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetyksien korvausta. Maakunnille siirtyvien palvelujen rahoitus leikataan kaikilta samalla veroprosentin alennuksella. Malli, jossa kunnilta otettaisiin sote-palvelujen rahoitus toteutuneiden kustannusten perusteella ei olisi mahdollinen eikä oikeudenmukainen kustannusten vaihdellessa kunnittain erittäin merkittävästi. Kaikkien kuntien on selvittävä jäljelle jäävistä tehtävistä ja kuntalaisten perusoikeuksien toteuttamisesta. Yksittäisen kunnan rahoitusasemasta huolehditaan muutosrajoittimella, siirtymäkaudella sekä pysyvällä siirtymätasauksella. Kunnilla on lisäksi verotusoikeus ja itsehallinto, jonka nojalla ne pystyvät parantamaan taloudellista asemaansa.

Sote-maakunta vuokraa kunnilta niiden omistukseen jäävät toimitilat siirtymäajaksi. Koska omaisuusjärjestelyistä voi aiheutua kunnille kustannuksia osan toimitilojen jäädessä tyhjilleen, on keskeistä säätää kompensatiomenettelystä, jolla kunnille korvataan lakiin perustuen korvaukset niistä kustannuksista, joihin kunta ei ole voinut vaikuttaa. SDP katsoo, että ratkaisu kokonaisuudessaan on oikeansuuntainen. Jatkovalmistelussa on vielä syytä tarkastella Sote-kiinteistöjen vuokra-ajan sekä optiokauden pituutta.

Henkilöstö

Henkilöstö siirtyy maakunnan palvelukseen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävistä. Lisäksi tukipalveluhenkilöstö siirtyy, jos tehtävistä vähintään puolet liittyy soteen. Henkilöstö siirtyy liikkeenluovutuksen periaattein nykyisin ehdoin, mitä voidaan pitää

edellytyksenä henkilöstön oikeudenmukaiselle siirtymiselle. Maakuntien edunvalvonnasta vastaa jatkossa Kunta- ja maakuntatyönantaja, jonka kanssa työntekijäjärjestöt neuvottelevat maakunnan uusista työehtosopimuksista. SDP pitää tärkeänä, etteivät kenenkään työsuhteen ehdot, eläke mukaan lukien, uudistuksen johdosta heikkene ja että etenkin palkkauskysymykset pystytään sopimaan mahdollisimman pian osapuolten välillä. Henkilöstön asemasta siirtymässä on pääosin säädetty tarkoituksenmukaisella tavalla.

Maakuntien ohjaus

Valtioneuvosto vahvistaisi esityksen mukaan nelivuotiskausittain sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen valtakunnalliset strategiset tavoitteet. Strategiset tavoitteet olisivat pohjana kaikella muulla sote-maakuntien valtakunnalliselle ohjaukselle.

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen perustettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta, sisäministeriön yhteyteen pelastustoimen neuvottelukunta, ja valtionvarainministeriön yhteyteen sote-maakuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta. SDP pitää tarpeellisena sote-maakuntien mahdollisuutta käydä sisällöllistä keskustelua ohjaavien ministeriöiden kanssa.

Sote-maakuntien ohjauksen välineeksi on tärkeä kehittää yhteistä tietopohjaa ja hyödyntää sitä systemaattisesti. Kuntien taloustiedot kerätään jo automaattisesti, ja samaa pohjaa voidaan hyödyntää maakuntien taloustietojen keräämisessä, mikä tekee tiedosta helposti toimitettavaa ja vertailukelpoista. Menettelyyn ei tarvitse rakentaa uutta kanavaa.

STM, SM ja VM kävisivät vuosittain kunkin sote-maakunnan kanssa neuvottelut, joissa seurattaisiin, arvioitaisiin ja ohjattaisiin sote-maakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämistä. On hyvä, että sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi neuvotteluja, koska uudistuksen taustalla on ensi sijassa sote-palveluiden laadun ja saavutettavuuden parantaminen. Maakuntien ohjauksen peruste liittyy myös rahoitukseen, joka tulee ensi kädessä valtiolta.